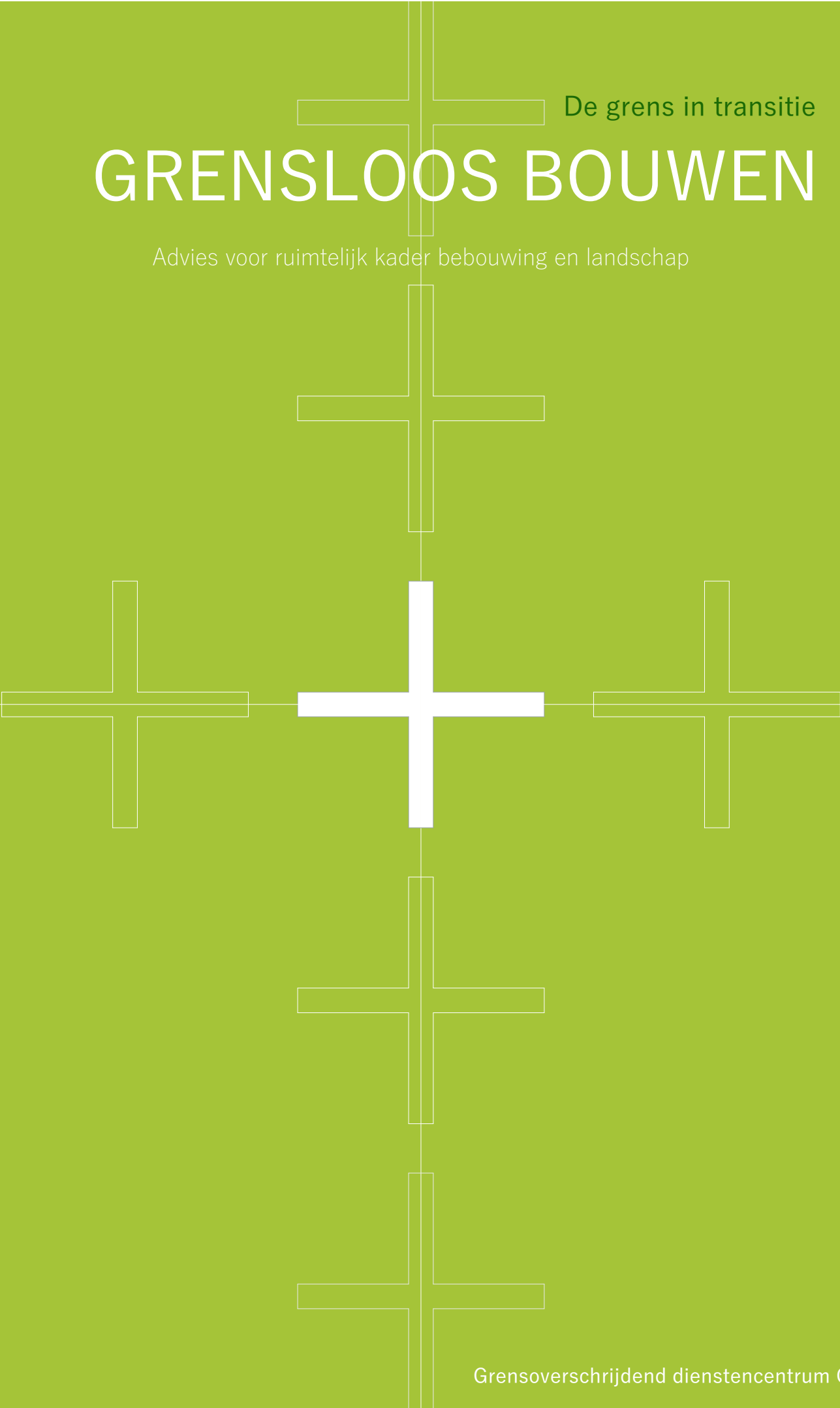




De grens in transitie

# GRENSLOOS BOUWEN

Advies voor ruimtelijk kader bebouwing en landschap





# Grensoverschrijdend dienstencentrum Gaxel

## Ruimtelijk kader bebouwing en landschap





# VOORWOORD

## GRENSOVERSCHRIJDEND

De gemeenten Vreden en Winterswijk willen een grensoverschrijdend dienstencentrum ontwikkelen en realiseren. Het is de bedoeling dat er in het gebouw op de grens aan de Vredenseweg tussen Vreden en Winterswijk functies en adviesdiensten komen die het grensoverschrijdend ondernemen en arbeid faciliteren en mogelijk maken dat dit gebouw een uitvalsbasis gaat worden voor grensoverschrijdend ondernemen.

De beide gemeenten zien het als een kans om de huidige samenwerking verder uit te bouwen. Er is aan beide zijden van de grens veel knowhow beschikbaar die kan worden ingezet voor meer werkgelegenheid en kennisdeling. Met een groter afzetgebied en meer begrip en kennis aan beide zijden van de grens in de cultuurverschillen bij de overheden en bedrijven.

## VERANDERING IS VAN ALLE TIJDEN

Het landschap is in de eeuwen voortdurend aan verandering onderhevig geweest. Samen met de verandering en ontginning van landschap zijn de landsgrenzen ook niet altijd duidelijk geweest. De "harde" grenzen die we nu kennen waren voorheen niet zo duidelijk en zijn meermalen gewijzigd. In dat proces van eeuwen is het dienstencentrum ook een prachtig initiatief om opnieuw de grens ter discussie te stellen en te willen werken aan een samenwerking zonder grenzen. Waarbij dit symbolisch bekrachtigd wordt door een dienstencentrum op de grens. Het landschap zal ook met dit initiatief weer mee moeten kijken.

## BESTAAND VERSUS NIEUW

Dit document is het resultaat van een verkenning naar de (on)mogelijkheden van vormen van bebouwing in relatie tot landschap en cultuurhistorie.

Voor deze toekomstige "grensloze" locatie is een ontwerpend onderzoek gedaan naar de inpassingsmogelijkheden van het gebouw in zijn omgeving met de ambitie om een nieuwe betekenisvolle laag aan het cultuurlandschap op de grens toe te voegen.

De spanning tussen instandhouding en transformatie is onderzocht en opgezocht. Hiermee brengt ze scherpte in de vraag: hoeveel verandering kan het bestaande erfgoed aan zonder haar authenticiteit te verliezen? Maar tonen we ook aan dat er met de aanpassingen op de locatie geen sprake is van termen van 'verlies', maar juist onderdeel van een eeuwigdurend proces van verandering. Kijken naar de toekomst biedt ook perspectief.

## INPASSING

Het onderzoek zal aantonen dat de balans tussen beschermen en benutten fragiel is. Een succesvolle inpassing zal voor iedere betrokken partij verschillen. Wij willen vooral dat het initiatief van beide gemeentes deze locatie een nieuwe laag mee geeft. In een tijd waarin met veel respect voor de omgeving is aangetoond dat erfgoed, landschap en bebouwing elkaar op een zinvolle manier kunnen versterken op de grens van twee landen.

Vincent Schreurs  
architect





DE GRENDOVERGANG VANUIT NEDERLAND



de grensovergang vanuit Duitsland



laanbeplanting aan de Vredenseweg aan Nederlandse zijde





de locatie aan Nederlandse zijde,  
weiland omzoomd door een houtwal



bord met het wandelgeliet Fürstenbusch







# INHOUD

|                          |     |
|--------------------------|-----|
| VOORWOORD                | 5.  |
| INHOUD                   | 9.  |
| ESSENTIE                 | 11. |
| PROGRAMMA                | 13. |
| 1. SPEERPUNTEN           | 15. |
| 2. HISTORIE VAN DE PLEK  | 17. |
| 3. BEELDKWALITEIT        | 21. |
| 4. INRICHTING EN LOCATIE | 27. |
| 5. DIENSTENCENTRUM       | 33. |
| SAMENVATTING             | 45. |
| TOT SLOT                 | 47. |
| LITERATUUR               | 49. |





# ESSENTIE

## ESSENTIËLE KENMERKEN ALS LEIDRAAD

Deze studie is het resultaat van een onderzoek naar de mogelijkheden voor een respectvolle inpassing van een nieuw grensoverschrijdend dienstencentrum tussen Duitsland en Nederland in een kenmerkend landschap aan beide zijden van de grens. Met dit document willen wij aanknopingspunten bieden voor de inpassingsopgave in het landschappelijk gebied met respect en besef van de aanwezige cultuurhistorisch belangen die er zijn.

Eén van de uitgangspunten van het onderzoek is dat het erfgoed zich niet kan onttrekken aan de ruimtelijke transformatie die plaats heeft. Het moet juist als een kans worden gezien om de bestaande opvattingen over grenzen te herijken. Daarbij kan deze ruimtelijke ontwikkeling het erfgoed behouden maar ook versterken.

Door het zorgvuldig scheppen van een ruimtelijk kader kan de grens beter worden beleefd. Het onderzoek wil een handleiding geven door met richtinggevende strategieën de juiste ingrepen op de juiste plek te doen. En met verschillende bouwstenen houvast geven aan een respectvolle en passende invulling op de locatie.

Hoewel de relatie tussen het landschap, historie en cultuurverschillen niet altijd vanzelfsprekend is, kunnen ze elkaar verrassend goed verdragen en veel aan elkaar hebben. Door de vooronderzoeken van diverse partijen zijn de essentiële kenmerken voor archeologie en cultuurhistorie benoemd. Daar willen wij in dit document de kenmerken van het landschap en de toekomstige bebouwing aan toevoegen om zo een duidelijke richtlijn mee te kunnen geven aan de ontwerpende partijen.

Om tot de essentie te komen is er begonnen met het in eerste instantie (be)vragen van de wensen van de opdrachtgevers over locatie gebouw en programma. Op onderdelen zijn er vervolgens ook kanttekeningen geplaatst.

De jarenlange samenwerking tussen de gemeente Vreden en Winterswijk verdient met dit initiatief een mooie handdruk in de vorm van een prachtig gebouw passend in het landschap.

Een hoge kwaliteit, ambitie en respect voor de locatie moet het uitgangspunt zijn voor ontwerpers die hiermee verder gaan.





# PROGRAMMA

## UITGANGSPUNTEN GEMEENTEN

Op voorhand hebben de beide gemeentes een Program van Eisen opgesteld voor het gebouw om voor zichzelf helder te krijgen wat de vraag is maar deze vraag ook laten toetsen door middel van voorstudies ten behoeve van de bepaling voor ruimtebehoefte in gebouw en locatie en het maken van eerste exploitatieopzet.

Uitgangspunten, Programma van eisen PVE gemeenten:

Het gebouw moet:

1. Op de grens staan, aan de Winterswijkerstrasse, Vredenseweg, tegenover het oude grensgebouw, de grens dient door het gebouw te lopen;
2. Flexibel indeelbaar zijn wat betreft het door de ondernemer te gebruiken vloeroppervlak, het moet geschikt zijn voor kleine startende adviesbureaus vanaf ca. 15 m2 Bruto Vloer Oppervalk (BVO), tot grotere bureaus tot ca. 250 m2 BVO;
3. Op basis van haalbaarheidsstudies wordt in eerste instantie uitgegaan van een gebouw in 3 lagen, van  $3 \times 600 =$  totaal 1800 m2 BVO.
4. Flexibel uitbreidbaar zijn, bij een succesvolle ontwikkeling en een (te) hoge bezettingsgraad, dient het gebouw eenvoudig, logisch te kunnen worden uitgebreid in vloeroppervlakte;
5. Duurzaam zijn, met een accent op duurzame energie;
6. Markant zijn, met een goed zicht op het gebouw vanaf de weg;
7. Een afweging krijgen, een PVE dient te worden bepaald voor de gemeenschappelijke faciliteiten, zoals hal, receptie, reprofaciliteiten, in het pand een bezoekadres, vergaderruimten, lounge(ontmoeting)ruimte, restaurantfunctie enz.. Wellicht kunnen er functies worden gecombineerd. Het bijgevoegde Programma Van Eisen op basis van 1000 m2 kantooreenheden d.d. 5 maart 2015 is een richtlijn voor de uitwerking van het gebouw.
8. Een eigen verhuur, beheersorganisatie hebben, een eigen website;
9. Goed ingepast zijn in het mooie landschap, het bij het gebouw behorende openbare gebied, zoals de verkeersontsluitingen, parkeren, paden, water en groen dient goed te passen in het bestaande mooie landschap;
10. Voldoende parkeergelegenheid hebben op eigen terrein;

In dit document zullen de verschillende bovenstaande punten in de diverse hoofdstukken worden geanalyseerd en wordt er voor zover van toepassing een reactie opgegeven in tekst en beeld. Dus deze punten zijn niet van toepassing voor het ontwerp daarvoor gelden de nieuwe richtlijnen in dit document!.



# 1. SPEERPUNTEN

## OP ZOEK NAAR VRAGEN

Tijdens het vooronderzoek en lezen van de aangeleverde documenten was de conclusie dat er vanuit cultuurhistorisch perspectief niet de wens is om op deze locatie te bouwen. Ons inziens is het juist een kans om opnieuw een stap in de geschiedenis te maken en is de landschappelijke waarde van essentieel belang en moet het gebouw zich absoluut in zijn omgeving voegen.

In eerste instantie bevestig je het program, de locatie en de opgave.

De vraag is gesteld of er nog is gekeken naar de andere zijde van de weg om op deze manier de locatie minder aan te tasten, maar dat blijkt op dit moment niet concreet te kunnen.

Wat is dan de landschappelijke waarde werkelijk? In hoeverre kunnen we geschiedenis een waarde toekennen als we kijken naar de ontwikkeling door de eeuwen heen?

In de rapporten is de bestaande houtwal op de locatie aangemerkt als kenmerkend en waardevol, dat klopt maar kunnen we dat niet inzetten voor de opgave?

Moet er wel een gebouw van die omvang komen en 3 lagen hoog op die locatie, past dat bij de vraag naar kwaliteit, bij de plek, en ook bij de streek?

## SPEERPUNTEN

Vanuit de vragen ontstaan ook kansen en met name nieuwe ideeën die gaan bijdragen aan een totaal plan.

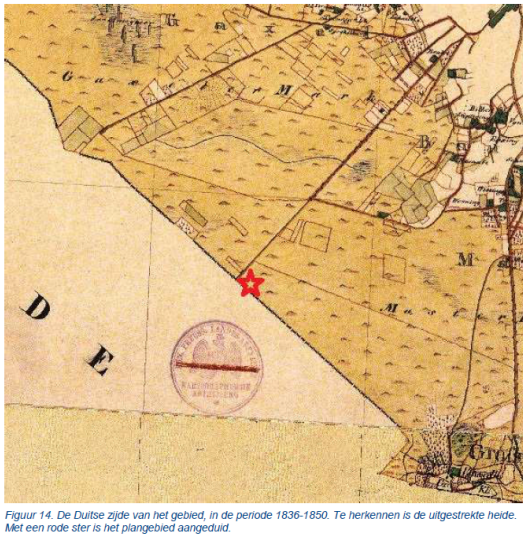
Op dit moment is er geen sprake meer van een fysieke grens of barrière tussen Duitsland en Nederland. Het is zelfs nauwelijks meer duidelijk dat het een grensovergang betreft als het niet was te zien in de borden langs de straat. Het dienstencentrum kan daar wel een rol in spelen door fysiek de grens te duiden. Daarnaast zal het belangrijkste element zijn het verbinden van personen en bedrijven uit beide landen door fysieke ontmoeting maar nog meer door het optimaliseren van regelgeving waardoor er aan beide zijden van de grens kan worden geprofiteerd van voorzieningen en banen. Er zijn een aantal nieuwe speerpunten die we willen inbrengen die kunnen zorgen voor een nog meer functioneel geheel van gebouw en omgeving met veel meerwaarde voor de publieke rol die het gaat spelen in de toekomst.



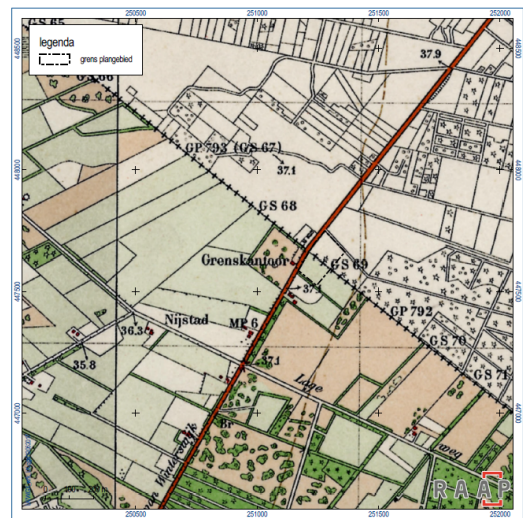
periode 1233\_1245  
nog geen rijksgrens



periode 1836\_1850  
grens met alleen heide



periode 1929  
grens met veel bos en  
heide ook op de beoogde  
locatie



periode 1936  
het landschap kent  
huidige vorm



## 2. HISTORIE VAN DE PLEK

### DOORONTWIKKELING OMGEVING

In dit hoofdstuk worden de essentiële kenmerken van de ontwikkeling van het huidige landschap beschreven. Deze kunnen beschouwd worden als de Genius Loci (ofwel: de 'geest van de plek') van het 'grenslandschap'. Wanneer ingrepen of toevoegingen in dit landschap gedaan worden in de geest van de plek, dan wordt het wezen ervan niet aangetast. Je zou ook kunnen zeggen dat het bij ingrepen in het grenslandschap erom gaat te handelen naar de geest (en niet zozeer naar de letter) van het erfgoedbeleid. De essentiële kenmerken van deze verschillende landschappen aan beide zijden van de grens worden vervolgens dan ook niet beschreven in termen van ruimtelijke expressie, maar als leidende principes aan de hand waarvan deze locatie en opgave onderzocht kan worden hoe nieuwe elementen geïntegreerd kunnen worden in het landschap. Toekomstige ontwikkelingen zouden in ieder geval aan deze oorspronkelijke principes moeten voldoen, om zo de cultuurhistorische laag van het landschap te behouden, te versterken of te herstellen. In de hierop volgende hoofdstukken worden enkele principes uitgewerkt in een strategie en bouwstenen voor de locatie.

### GEGROEID LANDSCHAP

Ieder landschap is continu aan veranderingen onderhevig, maar de dynamiek van die veranderingen verschilt sterk van plaats tot plaats. Nieuwe ontwikkelingen bouwen voort op onderliggende lagen in het landschap en op voorgaande gebeurtenissen. Het grensgebied tussen Vreden en Winterswijk is een uniek voorbeeld van zo'n gegroeid landschap.

De historische afbeeldingen laten een duidelijk verloop zien van grote heidevelden, waarbij er nog geen sprake was van de huidige grens, tot aan de harde grens van tegenwoordig met het kleinschalige maar ontgonnen land.

### NIEUW BELEID VANUIT DE CONTEXT

Om met respect voor de cultuurhistorische kwaliteiten van het grensgebied in te kunnen grijpen, is het belangrijk de bestaande situatie goed te begrijpen. Deze kennis is opgedaan door het rapport van RAAP. Daarin is de huidige situatie goed in beeld gebracht en zijn de cultuurhistorische en landschappelijke betekenis van het terrein onderzocht. Het beeld wat wordt geschetst geeft met name een interessante kijk op het fenomeen 'grens' en dan met name ook het lange tijd afwezig zijn van deze grens. Pas in de laatste eeuw is sprake van een fysieke (en landschappelijke) grens. De sporen uit de geschiedenis zijn grotendeels verloren gegaan zoals de heidepaden en de vele oude grensovergangen.

Vanuit de kennis van de cultuurhistorische waarden en het plaatsen hiervan in de juiste context geeft dit voldoende interessante aanleidingen geeft om een nieuwe laag toe te voegen. Dat is ook de spelregel vanuit deze gedachte: laat de grens met behoud van de oude waardes ook een nieuwe waarde krijgen, door deze in te zetten als mogelijkheid tot het creëren van nieuwe verbindingen in grensoverschrijdende samenwerking in economische zin maar ook in het landschap.

De beide landen geven met dit initiatief weer 'een draai aan het rad'.

Dit betekent dat er ondanks de cultuurhistorische waarde (van o.a. de houtwal uit het 'recente' verleden) wel degelijk een nieuwe laag door de ontwerper(s) kan worden toegevoegd.

Wij maken keuzes, omdat de locatie in combinatie met de nieuwe vraag daarom vraagt en interpreteren het verleden daar waar de kennis van het verleden hiertoe noopt...





In landschapspark en museum Insel  
Hombroich zie je dat landschap en gebouw  
kunnen verweven en inspireren tot een  
eenheid op het kruispunt van 4 wegen

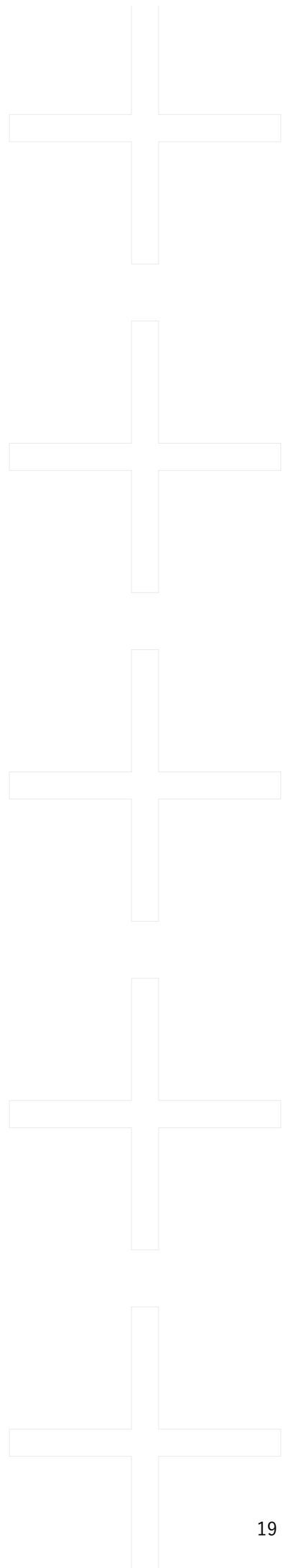
## KANSEN VOOR DE OMGEVING

En tóch: het ontwikkelen van een nieuw, duurzaam landschap lijkt zich niet goed te verhouden tot het behouden van landschappelijk cultureel erfgoed. Binnen al deze veranderingen willen we het landschappelijke karakter van de Achterhoek en Gaxel zichtbaar houden.

Deze schijnbare tegenstelling tussen nieuwe ontwikkelingen en oud erfgoed is aan een nader onderzoek onderworpen. Voor een duurzaam behoud van het karakter van het regionale landschap is continuïteit van levensbelang. Continuïteit in dynamiek, functie, vorm en ontwikkeling. Per gebied of object doet zich dan de keuze voor tussen het zoveel mogelijk in stand houden van het huidige karakter, het zorgvuldig inpassen van nieuwe ontwikkelingen of het transformeren naar nieuwe waarden en kwaliteiten.

Dit grensgebied heeft alles in zich om een dienstencentrum, aangrenzende industrieterreinen, maatschappelijk belang en betere aansluiting van toeristische routes in het landschap te faciliteren. Het begrip grens kan hier de drager worden van erfgoed en landschap. De gemeenten doen daarom een serieuze poging om door middel van het nieuwe initiatief voor een dienstencentrum+ een nieuwe betekenislaag te geven aan het erfgoed en te ontwerpen aan het erfgoed van morgen, naar het voorbeeld van de verschillende ontwikkelfases die dit grensgebied in de historie heeft gekend.

Waar we in deze tijd naar zoeken is dus een nieuwe rol van de grenzen als geheel, een nieuw gebruik van de objecten en gebieden, en een nieuw model om dit ook werkelijkheid te laten worden.





# LOCATIE



# 3. BEELDKWALITEIT

## HUIDIG LANDSCHAP

Aan beide zijden van de grens is in de nabijheid een kenmerkend landschap aanwezig die duidelijk onderling van elkaar verschillen. De locatie aan de Nederlandse zijde is op zichzelf niet heel bijzonder. Het betreft een weiland wat is ingeklemd tussen een camping en een houtwal. Deze houtwal wordt in het rapport van RAAP echter als zeer waardevol omschreven als je deze in het cultuur historisch perspectief plaatst. Het is een kenmerkend element op de grens waar in principe geen ingrepen ingedaan mogen worden vanuit deze visie. Het landschap in het verlengde van de grens aan de Nederlandse zijde herbergt het kleinschalig herkenbare coulisselandschap van het nationaal landschap Winterswijk. Deze kleinschaligheid is een kenmerk en vraagt dan ook in de nieuwe bebouwing de nodige aandacht.

Aan de Duitse zijde is er direct aansluitend aan het kavel een prachtig en groot bosgebied 'Fürstenbusch' wat onderdeel uitmaakt van de eigendommen van de Fürsten Salm\_ Salm.

Het landschap is in tegenstelling tot de Nederlandse zijde nog oorspronkelijker,

De oorspronkelijke grote heidegebieden aan beide zijden zijn aan de Duitse zijde ook pas veel later ontgonnen, aan beide zijden van de grens bestond het landschap rond 1930 nog grotendeels uit heide!

Aan de Duitse zijde is een groot opvangbekken voor o.a. hemelwater deze locatie is waardevol en zal nadrukkelijk moeten worden betrokken in de planvorming.

Op en rond de grensovergang zelf staat op de grens aan de Duitse zijde traditionele Duitse bebouwing aan de Nederlandse zijde verder niet. De overgang is en oogt gedateerd en is geen visitekaartje. De weg maakt een flauwe bocht (knik) op de grens waardoor de zichtlijn wordt onderbroken en het niet gemakkelijk is hier een uitrit te maken.

De eenvoud van de omgeving en de kenmerken van de Achterhoek moeten in de nieuwe plannen ook terugkomen in het nieuwe inrichtingsplan.





## VOORTRAJECT MET LANDSCHAPSARCHITECT

De inrichting van het gebied moet leiden tot een optimale routing naar en rond het gebouw. Het moet een mooi maar ook efficiënt plan worden.

Met een inrichtingsplan die de bezoekers als vanzelf naar de toegang leiden van parkeren en gebouw. Die het gebouw in een zorgvuldig ontworpen landschappelijke inscenering plaatsen en ruimte en gelegenheid bieden voor activiteiten, ontmoeting en ontspanning.

Een landschapstuin die de gebouwen en de mensen die er verblijven in verbinding brengt met de omgeving en de mensen die er werken.

Nederland heeft op dit punt een bijzonder rijke traditie en ook uitstekende hedendaagse ontwerpers die daarop voort weten te bouwen. Deze cultuur die het belang van de buitenruimte erkent en er mee werkt is waardevol en moet ook binnen de gemeente(n) als leidraad dienen.

Zo liggen er de nodige uitdagingen en kansen voor integratie van de buitenruimte in het ontwerpproces: voor een ontwikkelaar is het zinvol de buitenruimte te betrekken bij de plannen, want zij zijn ook zeker gebaat bij goed beheer. Daarnaast moeten de gemeentes zelf verantwoordelijkheid nemen dat er overleg is met ontwikkelaar, gebruiker en betrokken partijen als waterschappen etc. over de buitenruimte. Zij hebben een taak om er zorg voor te dragen dat de buitenruimte in overleg met alle 'gebruikers' is ontworpen.

Ontwikkel in overleg met elkaar, roep niet direct 'nee' maar overweeg de opties en kijk over de 'grenzen' van het gebouw alleen heen. Spreek met elkaar af welk beeld je met de buitenruimte nastreeft, en maak afspraken wie verantwoordelijk is van het beheer van de buitenruimte.

De landschapsvisie die moet worden aangeboden door de ontwikkelaar moet een helder inzicht bieden in de beeldkwaliteit die wordt nagestreeft en geeft de belangrijkste ontwerpprincipes voor de onderdelen weer. Gebouw en landschap vormen in die visie een onlosmakelijk geheel.

Gemeenten of de aangewezen (externe) projectleider is verantwoordelijk voor de begeleiding in de verdere uitwerking van het gebied onafhankelijk van programma en architect. Daarmee wordt een goede uitvoering van het gedachtengoed van de landschapsvisie geborgd. De gemeente eist dan ook van de partijen die betrokken zijn bij het vervolg in de planvorming een (gerenommeerd) landschapsarchitect deel te laten uitmaken van het ontwerpteam zodat er een juiste integratie ontstaat tussen het gebouw en het landschap.



## MEER DAN DIENSTENCENTRUM

Behalve het realiseren van een dienstencentrum willen wij de gemeentes ook adviseren om het gebouw niet alleen een 'bedrijfsverzamelgebouw' te laten zijn.

Het dienstencentrum gaat niet alleen over de economische meerwaarde. Ook hier liggen kansen voor het grenslandschap, en dan met name voor de beleving daarvan. Steeds meer recreanten maken gebruik van elektrische vervoersmiddelen. Met name de populariteit van elektrische fietsen is de laatste jaren enorm gestegen. Dit gegeven kan gebruikt worden door op strategische plaatsen oplaadpunten aan te bieden, al dan niet gevoed door zonnepanelen in de nabijheid. Op deze manier kunnen bepaalde (recreatieve) routes letterlijk opgeladen worden. Met name als deze routes nieuwe belangwekkende verbindingen leggen tussen de beide landen, dan kan op deze wijze mede vorm geven aan de beleving van het erfgoed.

Ons voorstel is dan ook dat het veel meer een gebouw en plek mag worden die gaat dienen en functioneren als openbare ontmoetingsplek. In de weekenden moet het ook open en uitnodigend zijn voor voorlichting en ontspanning. Door de week is er een ruimte voor presentaties voor grotere gezelschappen. Belangstellenden, toeristen, wandelaars en fietsers kunnen vanaf deze locatie vertrekken en informatie krijgen om grensoverschrijdende tochten te maken en het nationaal landschap van Winterswijk en de uitgebreide bossen van het Fürstenbusch te verkennen.

Een idee kan zijn dat je bezoekers en werknemers de gelegenheid geeft op het dak van het gebouw te genieten van het uitzicht.

In het gebouw kan ook informatie worden gegeven over de historie van de locatie, over het ontstaan van de grens of betekenis van de grens!

Ook kan gedacht worden aan plekken waar mogelijk de lopende projecten die gezamenlijk worden opgepakt en uitgevoerd in en door het dienstencentrum worden getoond.

Wij adviseren om dit verder te onderzoeken om naast het cultuurhistorisch en landschappelijk belang ook bestuurlijk en vanuit de bevolking nog meer draagvlak te creëren.

## KWALITEITSBEWAKING

Na realisatie van de plannen is het natuurlijk van belang dat de hoge ambitie ook een vervolg krijgt. Het is belangrijk planmatig beheer van de buitenruimte te verankeren in de opdracht aan uitvoerende partijen. Het is goed als de gemeenten vooraf op de onderstaande vragen een antwoord hebben bij het benaderen van ontwikkelaars voor de locatie.

- Hoe komen we tot een planmatige methodiek voor beheer van de buitenruimte?
- Hoe moeten de verantwoordelijkheden voor de buitenruimte worden vastgelegd?
- Hoe komen we tot een evenwichtige afstemming tussen inrichting en beheer?
- Hoe kan de exploitatie worden geoptimaliseerd?
- Hoe komen we tot waardeontwikkeling in de buitenruimte?
- Hoe gaan we om met beheer van de buitenruimte bij leegstand en afstoot?



# A. ANALYSE HUIDIG LANDSCHAP

grensovergang met knik in de weg.  
Geen duidelijke overgang en idee om  
hier een insluiting te maken

Bestaande water en zandvang bekken  
wordt gewijzigd naar een nieuw aan te  
leggen beek met natuurlijk talud

positie dienstencentrum zoveel mogelijk  
naar het westen om houtwal zoveel  
mogelijk intact te laten

bestaande houtwal met hoge cultuurhistorische waarde  
zoveel mogelijk handhaven

# 4. INRICHTING LOCATIE

## ONTWIKKELINGEN

In dit hoofdstuk willen we met tekst en beeld op twee manieren richting geven aan de toekomstige ontwikkelingen en eisen voor de grenslocatie waar het dienstencentrum is gepland.

Door middel van het aangeven van een strategische richting en door middel van concrete bouwstenen. Waar een strategie op hoofdlijnen de te volgen koers aangeeft om bepaalde doelstellingen te bereiken, betreft een bouwsteen een concrete maatregel of ingreep waarmee een deel van de opgave wordt gerealiseerd. De bouwstenen vormen dus als het ware een gereedschapskist waarmee de grenslocatie kan worden opgebouwd.

Het is bedoeld om vanuit het huidige erfgoedbeleid geredeneerd handreikingen te geven aan de ontwerpende partijen die worden gedragen door de beide gemeentes. Dit document bevat dan ook geen breed gedragen strategie die boven elke discussie verheven is, dit is juist bedoeld om inhoudelijke gesprekken aan te zwengelen. Met enkele ideeën hebben we dan misschien ook bewust de grens opgezocht van wat vanuit het huidige erfgoedbeleid als toelaatbaar wordt gezien.

Naast een directe, ruimtelijke bijdrage van het nieuwe dienstencentrum aan de instandhouding en ontwikkeling van cultureel erfgoed is er ook nog een meer indirecte, financiële kant. Deze is voor de realisatie van het dienstencentrum minstens zo belangrijk, maar kent een andere strategie en vocabulaire.

## ANALYSE VAN DE LOCATIE

Tegelijk met de analyse van de locatie in samenhang met de vraag vanuit de gemeenten ontstaan er ook veel vragen. Die vragen willen we hier benoemen om vervolgens deze vragen om te zetten in oplossingen en een advies voor de gemeenten.

Het bestaande witte grensgebouw heeft geen hoge kwaliteit en oogt rommelig, hoe ga je daarmee om als je aan de andere zijde van de weg als gemeenten een statement wil maken?

Wat zou het maken van een statement moeten inhouden en wat wil je ermee bereiken specifiek op deze locatie?

De benadering van het terrein is interessant, wat doe je met de grens. Ga je aan twee zijden het terrein op of centraal. Wat zie je van het gebouw als het inderdaad midden op de locatie ligt zoals het

conceptbestemmingsplan voorstelt.

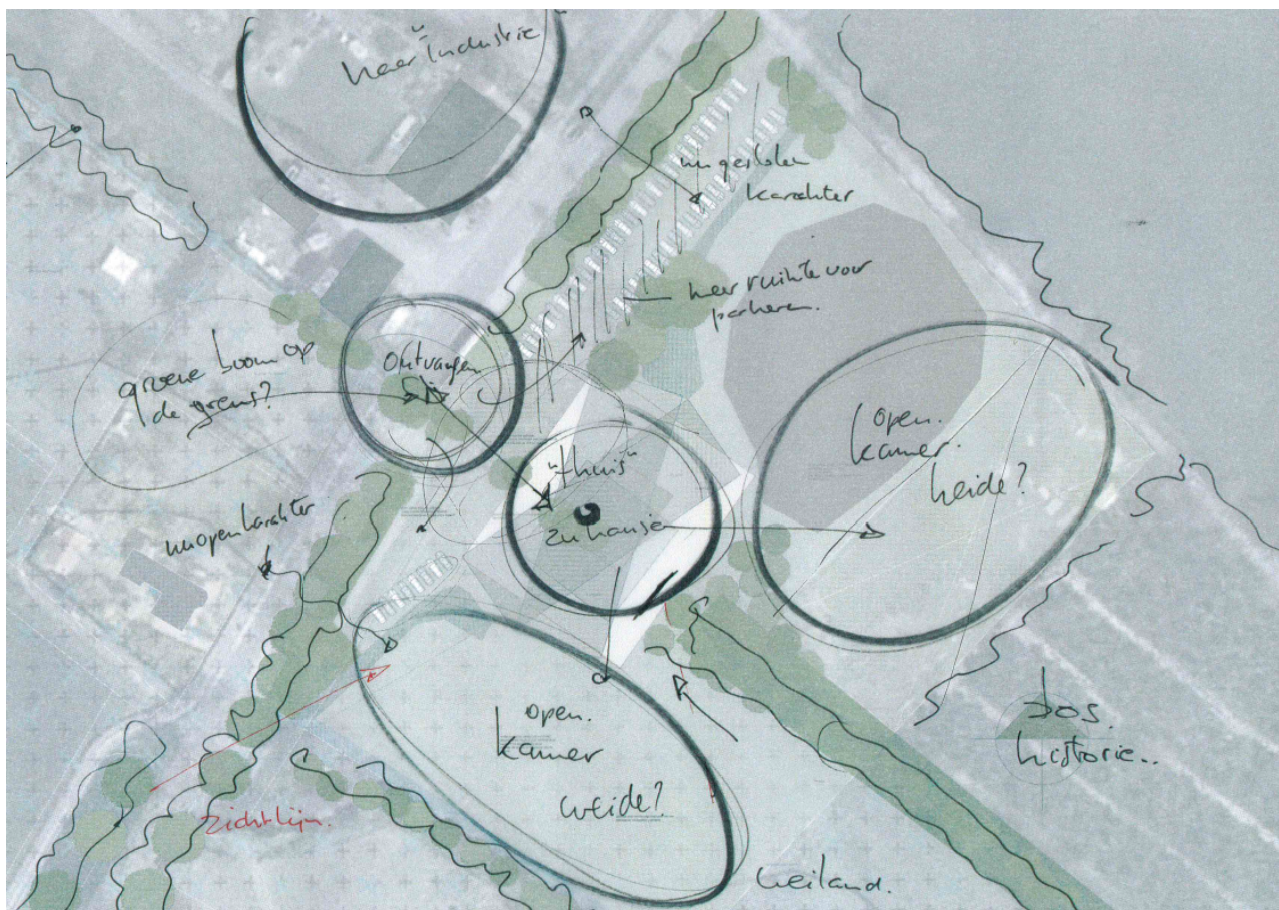
Is het niet interessant om passerend verkeer meer bij de locatie te betrekken en het begrip grens meer te duiden of juist te het tegenovergestelde en meer een "gezamenlijke overgangsgebied" te creëren.?

We hebben geschreven dat het ons inziens mogelijk is om in het bestaande gebied en de houtwal nieuwe ingrepen te doen, Maar is het niet beter om een groot deel van deze houtwal te respecteren en het gebouw meer richting westen naar de Vredenseweg te plaatsen? Hierdoor ontzie je de houtwal en komt het gebouw meer in het zicht van de passant. Het geeft ook de mogelijkheid dat er in de toekomst met eventuele ontwikkelingen aan de andere zijde van de weg een betere grensovergang wordt gemarkeerd.

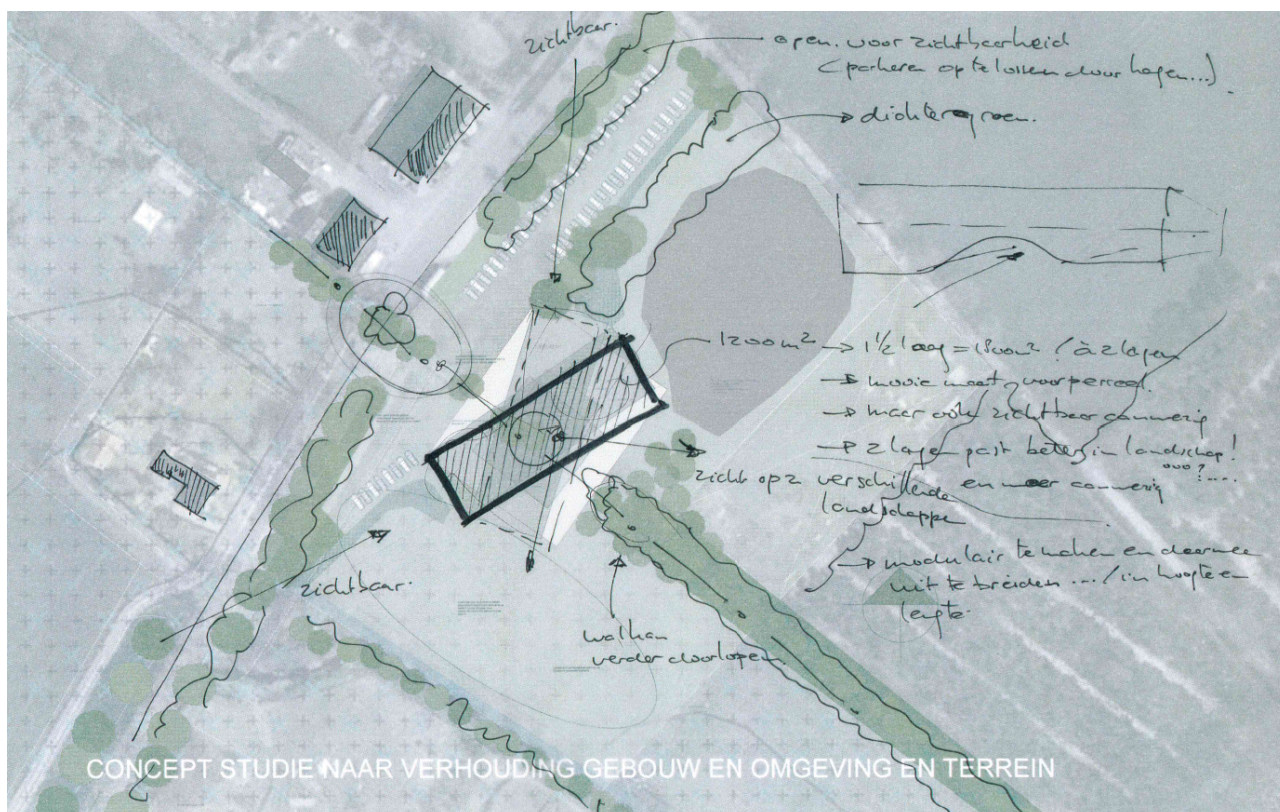
Hoe gaan we om met de verschillende landschapstypen en het met name aan Nederlandse zijde eenzijdige weidebeeld.

Kunnen we een nieuwe laag toevoegen aan de geschiedenis van de plek?



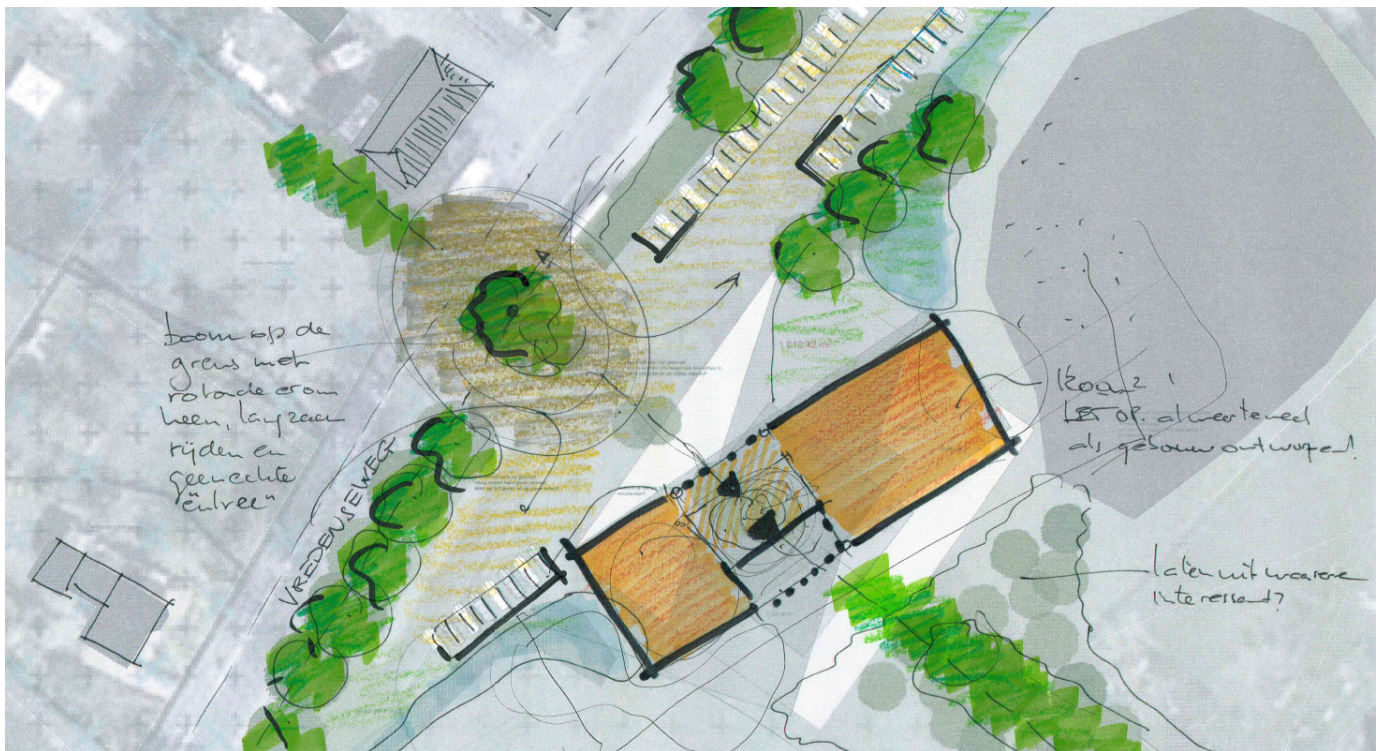


Onderzoek naar benadering en locatie bebouwing, oktober 2017. Hierin is nog niet de nieuwe waterloop opgenomen.



Onderzoek naar het gebouw in relatie tot landschap en bouwvolume, oktober 2017. Zonder de nieuwe waterloop.

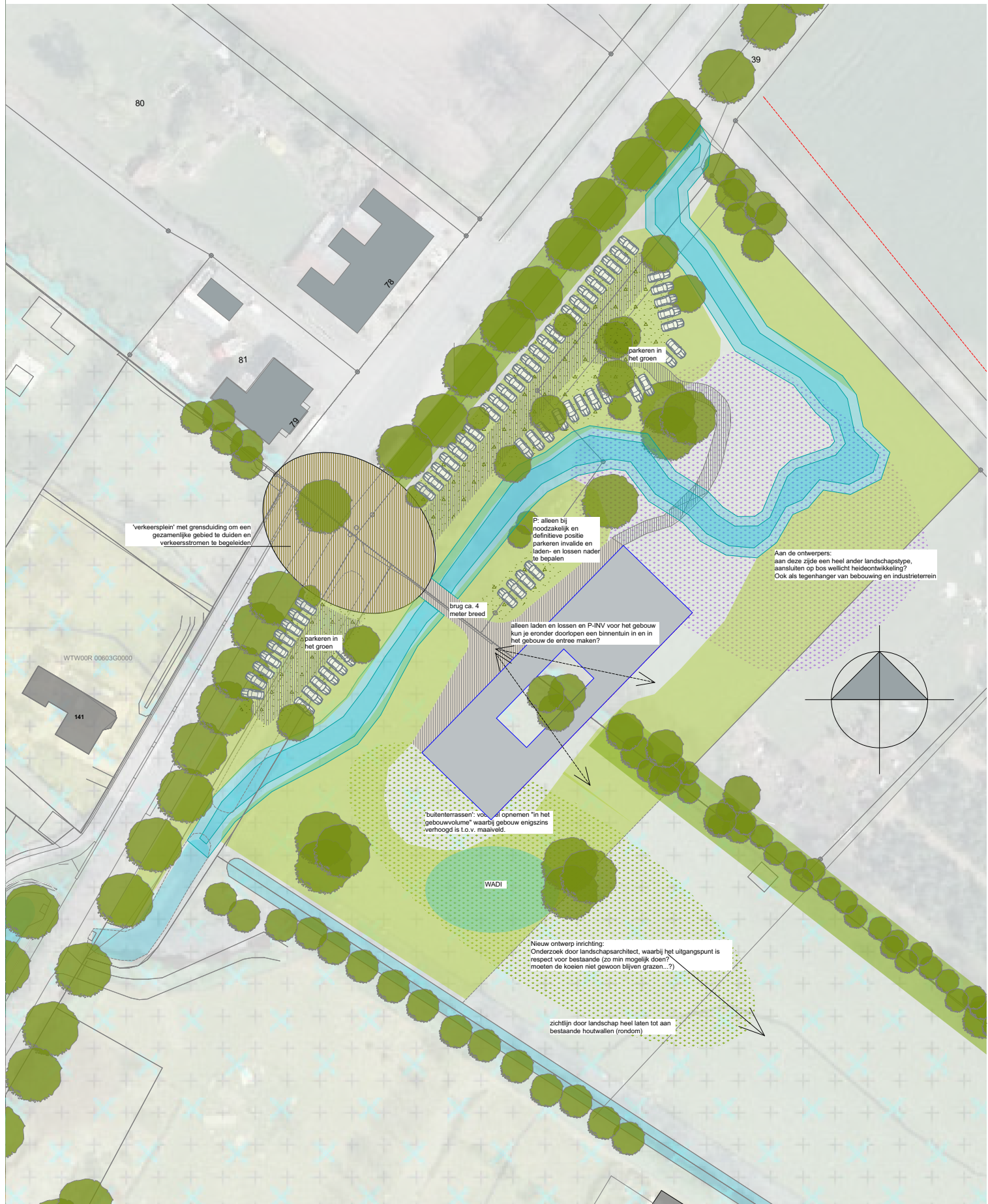




Onderzoek naar benadering van het gebouw en verhouding gebouw en landschap.



# B. INRICHTINGSVOORSTEL



## STRATEGIËN

Voor deze locatie zijn meerdere strategieën mogelijk hiervoor omschrijven wij in een adviserende rol vanuit het vooronderzoek wat door ons is gedaan.

Aan het begin van de vorige eeuw was het hele gebied aan weerszijden van de grens bedekt met heide en heidepaden. Die eenvoud van de groene weide op dit moment (of met de oorspronkelijke heide wat niet eenvoudig is en sterk afhankelijk van de opbouw van de ondergrond) zien we graag terug in de nieuwe plannen. Er moet niet te veel worden 'aangelegd'.

De grens hoeft wat ons betreft niet met meer nadruk in het gebied te worden 'aangebracht', de oorspronkelijke houtwal behoudt grotendeels zijn functie.

Wij adviseren de gemeenten met nadruk om met de 'provincies' in overleg te gaan om een gezamenlijke entree naar de locatie op de grensovergang te realiseren. Deze grensovergang lezen wij als een 'centraal plein'. Op dit plein kan de grens op een natuurlijke wijze worden geduid met een monumentale boom of middels een kunstwerk. Het verkeer over dit plein gaat richting één van beide landen of slaat af naar het dienstencentrum. Als een rotonde alleen nadrukkelijk niet zo vormgegeven. Het is de eerste verbinding waarbij het begrip grens mag vervagen. Het zorgt ervoor dat je in de auto moet afremmen en het dienstencentrum beter zichtbaar wordt. Op deze wijze kan de openbare weg fraai aansluiten op het terrein en het dienstencentrum. Er is geen sprake meer van een 'inrit'. Dit plein moet verder worden uitgewerkt met een landschapsarchitect of gelijkwaardig. De ambitie moet er bij alle partijen zijn om voor een hoge kwaliteit te gaan om ook toekomstige ontwikkelingen op deze locatie te stimuleren! De bestaande knik in de weg wordt hiermee teniet gedaan, mogelijk dat hiervoor enkel bomen in de laanbeplanting moeten wijken.

Het is de bedoeling om de wegenstructuur in het gebied zoveel mogelijk te beperken, enerzijds omdat we maximaal groen willen houden en anderzijds omdat dit ook minder kost en er dus meer rendement over blijft voor andere investeringen in kwaliteit van de aanleg van natuur.

Advies is om de wegen zoveel mogelijk uit te voeren in een half verharding. Dit past beter bij de gewenste natuurlijke inpassing en infiltratie van hemelwater.

De 60 parkeerplaatsen worden om dezelfde reden zoveel mogelijk bij elkaar geclusterd in een kwalitatief hoogwaardige aanleg met veel groen. Het is de wens het blik zoveel mogelijk aan het oog te onttrekken (omzomen met groen) waarbij zichtlijnen vanaf de parkeerplaats naar landschap en gebouw worden mee ontworpen.

Vanuit deze groene parkeerplaatsen kan men wandelend door het natuurlijk landschap over twee bruggen naar het gebouw toe. De centrale brug is geschikt voor personenauto's en vrachtwagens en is ca. 4 meter breed, zodat er geen sprake is van een mogelijkheid te passeren. Naast het gebouw zijn er nog een aantal parkeerplaatsen voor mindervaliden en een zone voor laden en lossen.





# 5. DIENSTENCENTRUM

## GEBOUW EN LANDSCHAP

De gemeenten hebben tot op heden diverse onderzoeken en voorstellen laten opstellen, allen met een specifiek onderzoeksthema. Daaruit is er voor de locatie en het gebouw tot op heden vooral pragmatisch en vanuit een functioneel programma gekeken. En met een economisch rendement gekeken naar een mogelijke invulling en getoetst op haalbaarheid.

Behalve deze onderdelen is er nog geen visie geschreven betreffende de inpassing van het gebouw op de locatie en de uiterlijke verschijningsvorm.

Nu is het nadrukkelijk niet de bedoeling dat er een uitgebreid beeldkwaliteitsplan wordt opgesteld en er een gebouw wordt ontworpen. Wel is het noodzakelijk om voor de verschillende toetsingen door gemeente en provincie een onderbouwing of ruimtelijk kader te schetsen ten behoeve van het opstellen van een bestemmingsplan.

Ook voor de realisering van het gebouw kunnen dezelfde vragen worden gesteld als bij het landschap. Daarmee is er niet direct sprake van een cultuurhistorische verbinding maar is de context waarin het wordt gerealiseerd wel van belang.

Er wordt op de grens gebouwd tussen twee landen in het buitengebied van Gaxel en Winterswijk in een prachtige groene omgeving. Aan de Nederlandse zijde is het coulissenlandschap kenmerkend en aanwezig. Aan de Duitse zijde is er daarentegen sprake van een groot uitgestrekt bosgebied. Het is een ingetogen bescheiden landschap, het maken van een groot gebouw van 1800m<sup>2</sup> is al een statement, de vraag is in hoeverre het gebouw zelf ook een statement moet zijn en wat dit dan inhoudt.

Het totale terreinoppervlak beslaat ca. 15.000m<sup>2</sup> waarvan iets meer dan de helft aan Duitse zijde.

Optisch lijkt het ca. 20.000m<sup>2</sup>, aan de Duitse zijde is niet alle grond aangekocht. De opgave is een gebouw van 1800m<sup>2</sup> wat in de toekomst uitbreidbaar moet zijn.

Daarnaast is er aan toegangsweg en parkeren ca. 3500m<sup>2</sup> nodig. Dit is totaal een fors aandeel van het terrein.

Wat is de betekenis van het dienstencentrum op de grens. Het is in eerste instantie een ontmoetingsplek om kennis te delen tussen bedrijven onderling en om mensen en bedrijven op weg te helpen in het buurland.

Wat kan de architectuur daarvoor rol in spelen? Hoe belangrijk is de grens en hoe wil je deze laten zien? Begint het al buiten, is dat een streep op de grond of kun je het aflezen aan het gebouw. Onderwerpen waar je over na moet denken als ontwerper en die de opdrachtgevers grotendeels ook aan de (landschaps)architecten willen overlaten.

De verschijningsvorm van het gebouw, de ruimte die het inneemt op de locatie en de afmetingen zijn wel degelijk van belang en worden daarom verder uitgewerkt in dit hoofdstuk.



## BOUWSTENEN

Over de inrichting van het landschap zijn ideeën en willen we handreikingen geven, maar zoals eerder geschreven vinden we het van belang dat er een integraal plan wordt ontwikkeld waarbij de inrichting van de locatie een zelfde waarde mee krijgt als het dienstencentrum.

Wij adviseren om de eenvoud van het aanwezige landschap te respecteren in nieuwe plannen en geen grote tuin of parkachtige plannen te maken. In onze visie staat het dienstencentrum op een enigszins verhoogd 'dienblad' om binnen de contouren van het gebouw of deze plek terrassen e.d. te maken. Een 'stoep' die de overgang vormt tussen gebouw en terrein. De overgang binnen\_buiten wordt verkleind. Het restaurant gaat ruimtelijk en functioneel over in het terras (binnen de gebouwcontouren). Dat wil niet zeggen dat er geen ruimte zou zijn om door het gebied te 'struinen' daarvoor doet de landschapsarchitect voorstellen.

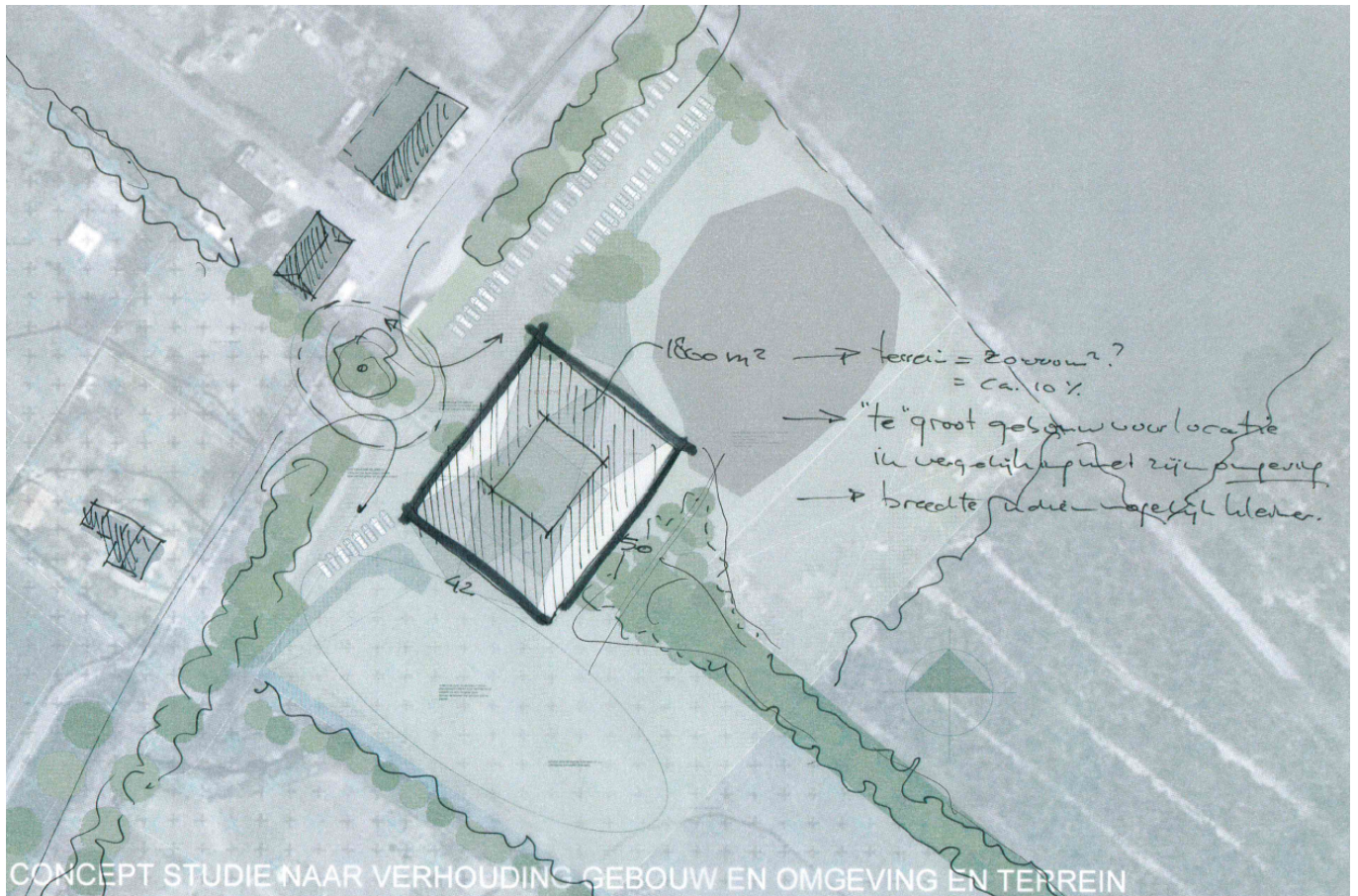
De locatie en de aanleg moeten zoveel mogelijk natuurlijk overgaan (opgaan) in de omgeving. Op dit moment is er nadrukkelijk een Duitse zijde en een Nederlandse zijde in het landschap herkenbaar. Wij zijn benieuwd wat partijen hiermee gaan doen. Gaan ze dit verschil versterken en draagt de bebouwing daarin bij (wisselwerking tussen gebouw en locatie) of maken ze er één gezamenlijk gebied van. Belangrijk is dat daarbij een gemotiveerde onderbouwing komt bij een presentatie.

De grens is in de loop der eeuwen aan verandering onderhevig geweest en kan dat opnieuw hebben zoals eerder geschreven maar wel met respect voor het cultuurhistorisch erfgoed (met name de houtwal). De houtwal dient in de nieuwe plannen opnieuw te worden ingezet en herkenbaar blijven.

Het dienstencentrum dient zo dicht mogelijk richting het westen naar de Vredenseweg te worden gesitueerd. Daarbij rekening houdend met een mooie entree van het gebied maar ook met de functionele eisen die er zijn ten aanzien van het parkeren en de bestaande aanwezige waterhuishouding. Hiervoor dient er nog afstemming te komen door de beide gemeentes met de waterschappen. Met name aan de Duitse zijde is het wenselijk het opvangbekken te verplaatsen. Tijdens het proces zijn de plannen gewijzigd van een nieuw opvangbekken naar het weghalen hiervan. Er is besloten om dit opvangen van bijvoorbeeld zand op een andere wijze te laten plaatsvinden en een 'natuurlijke' meanderende beek te realiseren die een zelfde functie heeft.

Dit biedt ook de mogelijkheid nog een kwaliteitsslag te maken door een meer natuurlijke inpassing in aansluiting op het gebied. Door het inzetten van water kan wellicht ook andere plantengroei worden gestimuleerd. (de bekende Achterhoekse knotwilgen doen het bijvoorbeeld uitstekend in wat nattere situaties)



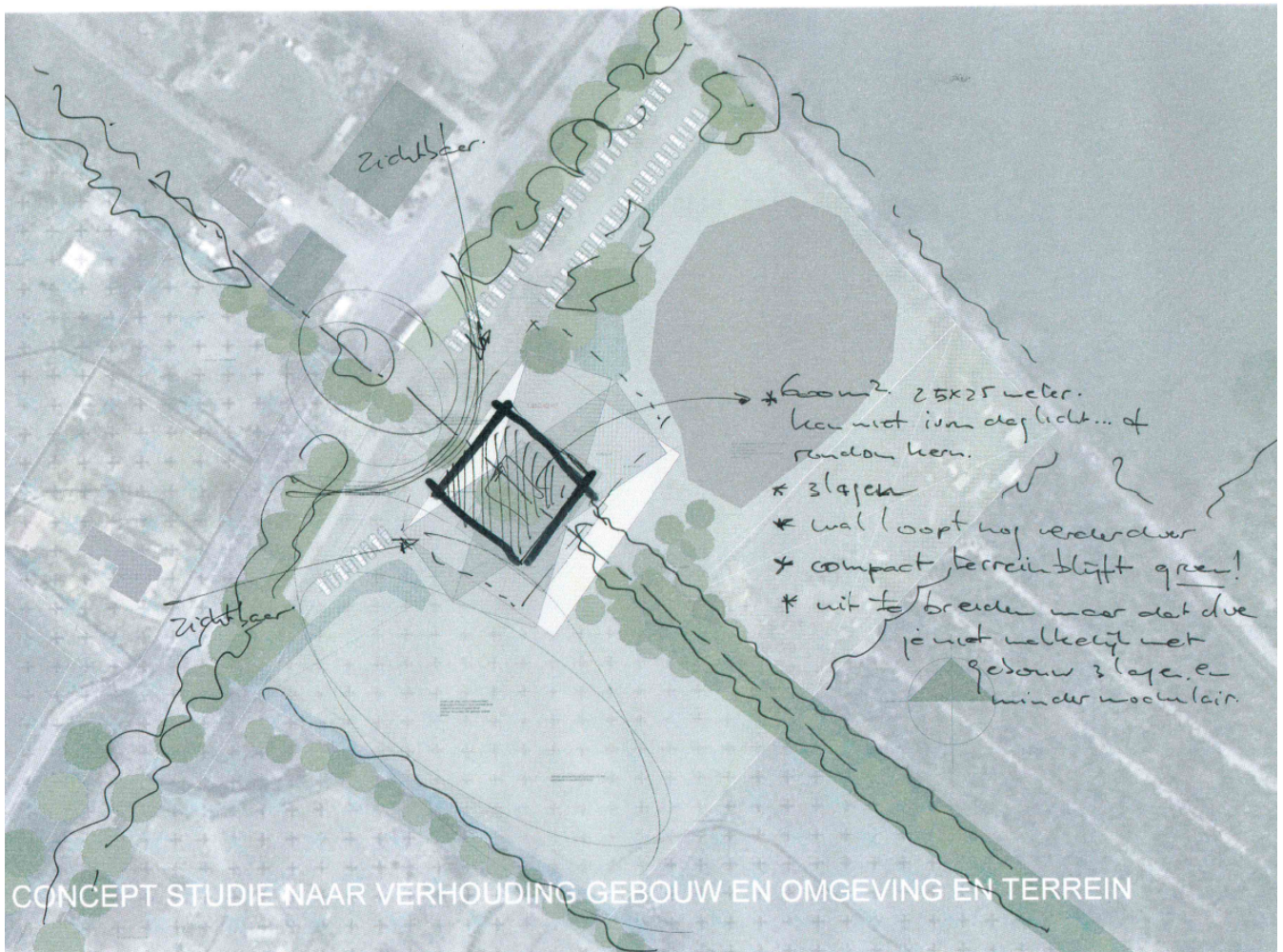


Onderzoek naar een bebouwd oppervlakte van 1800m<sup>2</sup>, oktober 2017. Hierin is nog niet de nieuwe waterloop meegenomen.

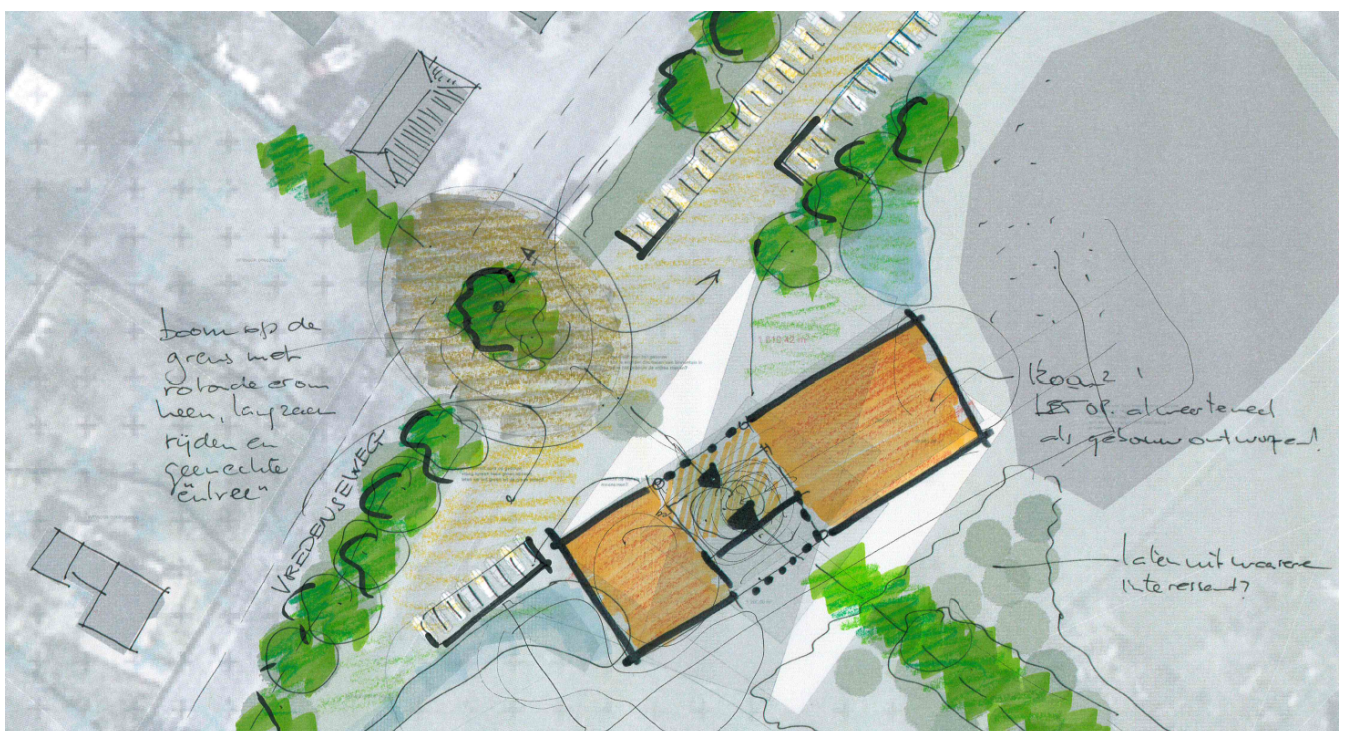


Onderzoek naar een bebouwd oppervlakte van 1200m<sup>2</sup>, oktober 2017.





Onderzoek naar een bebouwd oppervlakte van 600m<sup>2</sup>, oktober 2017.



Onderzoek naar benadering van het gebouw en verhouding gebouw en landschap, oktober 2017.





## VOORWAARDEN

Met de eerdere inleiding over het bescheiden (achterhoekse) cultuurlandschap en het cultuur historisch erfgoed in het achterhoofd is het van belang op deze plek een architectuur neer te zetten die er past.

'Keep it simple' is een goede randvoorwaarde. De architectuur en het volume moeten ingetogen zijn en passen in zijn omgeving.

Met bescheidenheid kun je nog steeds een statement maken.

Het gebouw staat op de grens waarbij circa de éne helft in Duitsland ligt en de andere helft in Nederland.

De afmeting van 1800m<sup>2</sup> is te groot voor alleen de begane grond. Ondanks dat een gebouw van 3 lagen mogelijk vanuit bouwkostenoverweging interessant is, is het voor deze locatie en omgeving beter een gebouw te maken van 2 lagen. Na studie blijkt dat dit wat betreft schaal een juiste verhouding heeft ten opzichte van de kavelformaat. In zijn verschijningsvorm is het groter dan een bescheiden oppervlak van 3 lagen hoog en een hoogte van 3 lagen past niet in de landschappelijke context.

Indien het gebouw ook nog iets hoger komt te liggen dan het omliggende landschap ontstaat een mooi volume als nieuw landmark op de grens. Het gebouw kent geen kap en de goot(en nok)hoogte is 8,5 meter vanaf peil. Het peil mag één meter boven het omringende maaiveld uitsteken. (het 'dienblad' als daarvoor gekozen wordt)

Er mag maar één bouwvolume komen op deze plek wat vervolgens ook een eenvoudige plattegrond en uitstraling kent. Meerdere volumes of veelvormigheid is niet toegestaan.

Een gebouw van twee lagen is ook makkelijker uitbreidbaar met twee lagen, in de toekomst dient het ook één volume te blijven en niet een gebouw met twee lagen met een aanbouw van één laag ernaast.

Er wordt een hoog architectonisch ambitieniveau verwacht van de architecten door de gemeentes. Het is niet de bedoeling om een 'gemiddeld kantoorpand' dat op ieder willekeurig industrieterrein had kunnen staan te realiseren. De regio is bekend om zijn landschap en groen. Maar tevens bekend om zijn nuchterheid, harde werken en wat zeker in dit gebouw tot uitdrukking moet komen is dat er ook een grote maakindustrie is met veel creativiteit en innovatie. Die combinatie van innovatie en bescheidenheid dient terug te komen in de architectuur van het dienstencentrum. Daarmee is het een interessante opgave om voor een 'normaal' budget goede architectuur te maken.

Het gebouw is alzijdig en kent geen voor\_ en/ of achterkant. Het dient een transparant volume te zijn. De functie dient openheid en een 'welkom' uit te stralen naar de bezoekers en voor de gebruikers. Door het gebouw aan alle zijden transparant te maken vormt het omringende landschap en de grens steeds het decor voor bezoekers en werknemers. Een massief 'bakstenen' volume past door zijn afmetingen niet op deze locatie en past niet bij de gevraagde eigentijdse architectuur,

In het ontwerp loopt het landschap zoveel mogelijk door tot aan (of in) het gebouw.

De grens dient voelbaar te zijn in het gebouw en landschap, hoe dat gebeurt is aan de ontwerpers.

De maximale footprint van het gebouw is 10% van het totale kavel. Het gebouw is makkelijk uitbreidbaar (en dus modulair?)

In de toetsingscriteria dienen de gemeentes de (prestatie) eisen ten aanzien van duurzaamheid nader te specificeren. Het gebouw krijgt een BREEAM kwalificatie.





## HANDVATEN

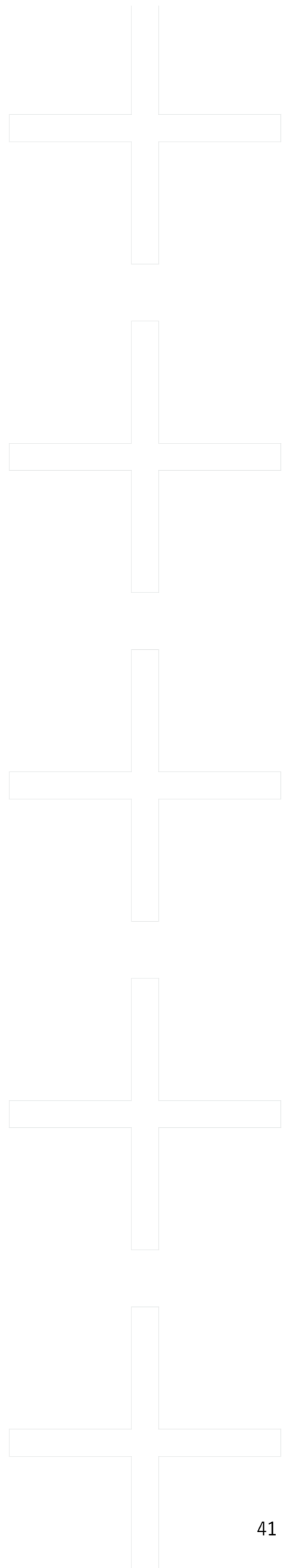
De handvaten die we willen meegeven zijn geen verplichting maar zijn bedoeld om te 'prikken'. Het zijn terdege punten die de opdrachtgever graag beantwoord wil zien, daarvoor kunnen de (landschap)architecten de vrijheid nemen in hun ontwerptaal.

Waar en hoe wordt de ontmoetingsplek (op de grens) vertaald in het ontwerp? Bij het ontwerp is het de bedoeling om ook een publieke functie toe te voegen middels een restaurant voor werknemers waar ook belangstellenden, genodigden en toeristen wat kunnen drinken. Vanuit deze ruimte dient een rechtstreekse relatie te zijn met het landschap en een plek om buiten te zitten.

De cultuurhistorische houtwal dient zoveel mogelijk zichtbaar gemaakt te worden in het ontwerp. De wens is om van de entree een bijzonder moment te maken en dit niet te doen middels een eenvoudige luifel, maar door eerst onder het gebouw door een binnengebied te betreden van waaruit je het gebouw binnengaat. Dit binnengebied kan dan ook zichtlijnen hebben naar houtwal en omringend landschap.

De vormgeving in de architectuur is terughoudend met kwaliteit en respect naar het landschap. Als eerder in dit document beschreven is het de wens om te bouwen met alleen (overdekte) architectonische buitenruimte (binnen de contouren van de gebouwschil) waardoor er geen 'ruis' ontstaat en gebouw en landschap goed met elkaar kunnen verweven.

De inrichting is doelmatig waarbij er veel aandacht is voor de flexibiliteit in verhuurmogelijkheden.





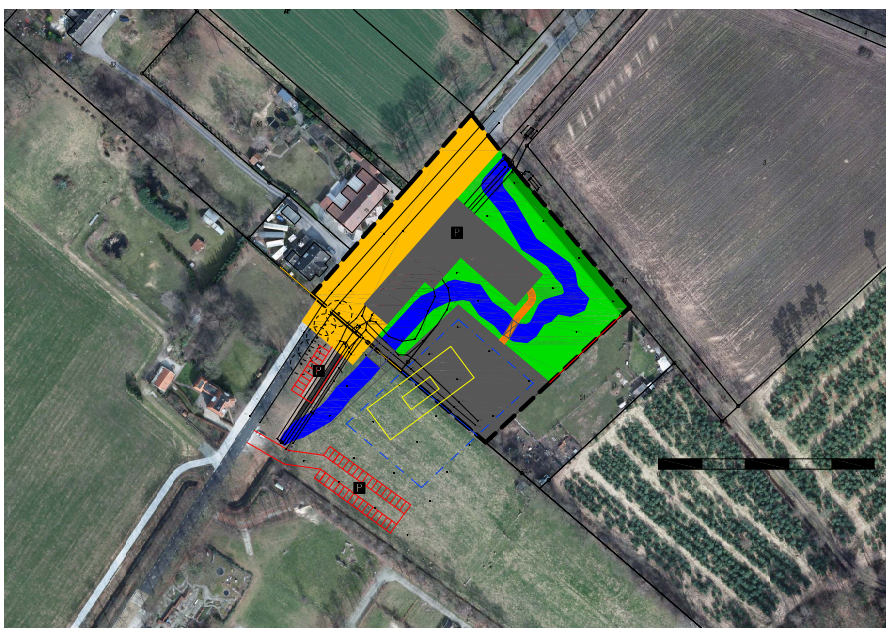






Nieuw schetsvoorstel bestemmingsplankaart d.d. 11.10.2017

Concept voorstel bestemmingsplankaart waarbij het gebouw meer naar de weg wordt verplaatst en er meer ruimte komt voor groen. De bestaande houtwal kan verder doorlopen. Dit voorstel zal samen met het nieuwe voorstel voor de verkeersafwikkeling, de waterhuishouding en de overige adviezen uit dit rapport door de gemeenten worden vertaald naar een nieuwe bestemmingsplankaart.



Nieuw voorstel voor waterhuishouding van beide gemeenten.

Verleggen en transformeren van bestaande rechte beek naar nieuwe meanderende beek met flauwe taluds, mei 2018



# SAMENVATTING

## 1. Speerpunten

\* het dienstencentrum kan een rol spelen in het wegnemen van de grens als barrière tussen twee landen. Het kan de grens duiden en tegelijk verbinden.

## 2. Historie van de plek

- \* wanneer ingrepen in dit landschap worden gedaan in de geest van de plek dan wordt het wezen ervan niet aangetast.
- \* De historie toont aan dat oude waardes van 'de grens' continu worden vervangen door nieuwe waardes die ontstaan door nieuwe ontwikkelingen, respecteer dat.
- \* Het dienstencentrum biedt een kans om de grens een nieuwe betekenislaag te geven.

## 3. Beeldkwaliteit

- \* De eenvoud van de omgeving en de kenmerken van het landschap aan beide zijden van de grens moeten ook terug komen in het nieuwe inrichtingsplan.
- \* Bewust worden dat de buitenruimte minstens zo belangrijk is als de realisatie van het dienstencentrum.
- \* De gemeente eist van de aanbieders een visie voor gebouw en landschap die onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. Er dient duidelijk sprake te zijn van een samenwerking tussen architect (gebouw) en landschapsarchitect( inrichtingsplan) in het ontwerp.
- \* De locatie en het gebouw moeten ook voor publiek toegankelijk zijn, het gebouw (deels) en het terrein hebben een openbare functie.
- \* Er is ruimte in het gebouw voor een ontvangst van publiek en om informatie te geven over de functie van het gebouw en in brede zin over 'de grens'.
- \* de gemeente denkt na over planmatig beheer van de buitenruimte en neemt dit mee in de vraag naar de aanbieders.
- \* de beide 'waterschappen' zijn betrokken bij de nieuw aan te leggen beek/ waterloop.

## 4. Inrichting locatie

- \* De benadering van het gebouw gebeurt centraal vanaf de Vredenseweg met één toegang.
- \* Er is geen sprake van een oprit, maar van een 'plein' wat is verbonden met de Vredenseweg.
- \* Op de grens met de Vredenseweg komt een 'plein' wat verkeersremmend werkt, de grens duidt middels een kunstwerk of boom en wat tevens het voorterrein van het dienstencentrum verbindt met de Vredenseweg.
- \* Er komen 60 nieuwe parkeerplaatsen aan de Vredenseweg, waarbij er veel aandacht wordt gegeven aan het natuurlijk inpassen van de auto's binnen hagen en mogelijk halfverharding.
- \* De huidige waterbergingen worden gewijzigd in een meanderende beek met licht hellende taluds die overgaan in het landschap.
- \* de bestaande houtwal wordt grotendeels gerespecteerd en behouden.
- \* in het gebied komen zo min mogelijk paden, buitenterrassen worden opgenomen in het gebouvvolume.
- \* de grens wordt op een subtiele manier in het landschap verwerkt.

## 5. Dienstencentrum

- \* De architectuur heeft een hoge kwaliteit en straalt ambitie uit. Tegelijk is het bescheiden en past bij zijn omgeving.
- \* het gebouw staat op de grens waarbij ca. 50% in Nederland staat en ca. 50% in Duitsland.
- \* de grens komt ergens terug in het gebouw.
- \* De oppervlakte is ca. 1800m<sup>2</sup> en het gebouw is maximaal 2 lagen hoog. Het dak mag betreedbaar zijn.
- \* Het gebouw mag enigszins verhoogd liggen ten opzichte van het omringende landschap.
- \* Het gebouw is plat en kent geen kap en heeft een maximale hoogte van 8,5 meter ten opzichte van het peil.
- \* het is makkelijk uitbreidbaar.
- \* transparant en alzijdig.
- \* Het gebouw is duurzaam en kent een BREEAM kwalificatie.





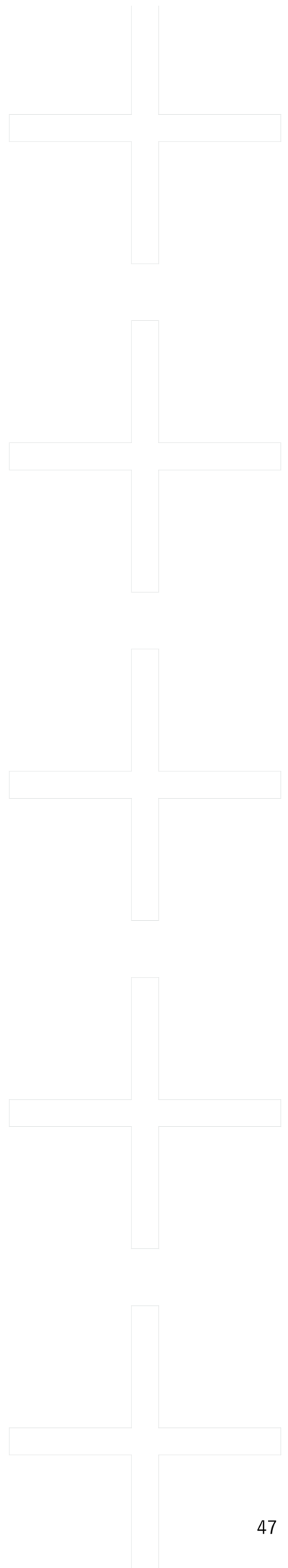
# TOT SLOT

## UITDAGING

Het mag duidelijk zijn dat het idee van de gemeenten Winterswijk en Vreden om gezamenlijk een dienstencentrum te willen realiseren op de grens van de beide landen een hele onderneming is waarbij aan beide zijden veel flexibiliteit wordt gevraagd in regelgeving en haalbaarheid. Het enthousiasme in beide gemeenten is groot om dit dienstencentrum gerealiseerd te krijgen.

Het is in een volgende stap aan de ontwerpers om met dit zelfde enthousiasme voort te borduren op deze prachtige opgave.

Het realiseren van een kwalitatief architectonisch gebouw geïntegreerd in de omgeving, waarbij het letterlijk op de grens gebouwd gaat worden. En waar de conclusie moet zijn; dat het een grensloos gebouw is waar de gebruikers en bezoekers over de grens heen beleven, een grensloos gebouw.





'Hier liep de grens'



# LITERATUUR

Gebruikte naslagwerken:

- RAAP notitie 5956 Dienstencentrum Gaxel, archeologisch vooronderzoek en cultuurhistorisch onderzoek
- Presentatie grenzeloos samenwerken Staatskanzlei Vreden- Winterswijk 23.11.2015
- ruimtelijke uitgangspunten dienstencentrum Gaxel (gemeente Winterswijk)
- Gaxel concept bestemmingsplan, gemeente Winterswijk
- buitenruimte van betekenis atelier Rijksbouwmeester
- erfgoed in transitie (H+N+S)
- Grensoverschrijdend dienstencentrum Gaxel, uitgangspunten, programma van eisen (PVE), René Nijland, 24.04.2017



## Colofon

Dit onderzoek is uitgevoerd door Architectenbureau Vincenth Schreurs in opdracht van de gemeente Winterswijk.

Voor meer informatie:  
gemeente Winterswijk  
projectleider René Nijland.

Aalten, juni 2018

© Architectenbureau Vincenth Schreurs (2018) Alles uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt mits de bron wordt vermeld.

|   |   |   |   |                                         |
|---|---|---|---|-----------------------------------------|
| v | i | n | c | Architectenbureau Vincenth Schreurs BNA |
| e | n | t | h | Stationsstraat 35                       |
| s | c | h | r | 7122 AS Aalten                          |
| e | u | r | s | architect@vincenthschreurs.nl           |
|   |   |   |   | www.vincenthschreurs.nl                 |





Advies voor ruimtelijk kader bebouwing en landschap

